

HÂNE) eyvanlar da sofanın hattına paralel kavisli duvarlarla sınırlandırılmıştır. Kasrın girişi batı yönündeki eyvanın ekseninde yer almakta ve mekânların bu eksene göre kusursuz bir simetri içinde yerleştirilmiş olduğu görülmektedir. Yanları birer helâ-abdestlik birimi tarafından kuşatılan girişin bulunduğu batı eyvanı ile kuzey ve güney yönlerindeki yan eyvanların derinliği nisbeten az tutulmuş, buna karşılık Gülhane Meydanı'na doğru cepheden ileri taşan doğu eyvanı çok daha büyük tasarlanmıştır. Eyvanların aralarına, ayrıca kuzey ve güneydekilerin arkalarına toplam altı adet oda yerleştirilmiştir. Bu odaların köşelerini pahlamak suretiyle yapı kitlesinin yumuşatılmış olduğu dikkati çeker.

Kasrın içini gösteren sulu boya bir resimde, sofayı örten ahşap beyzî kubbenin eyvanların aralarına rastlayacak şekilde dilimli olduğu, eteğinin de eyvanlara açılan kesimlerde dalgalı tasarlandığı ve püsküllü bir kornişle bezendiği farkedilmektedir. Sedat Hakkı Eldem'in restitüsyonuna göre, Osmanlı mimarisinin geleneksel düzenine uygun biçimde çift sıralı yerleştirilen pencerelerden alt sıradakiler dikdörtgen söveli, üst sıradakiler kemerli olup alttakiler iki bölümlü kepenklerle, üsttekiler ise revzen-i menkûşlarla donatılmıştır. Sofa kubbesini gizleyen kurşun kaplı kırma çatının tepesine iri bir alem oturtulmuştur. Cep-heler içbükey profilli kısa bir saçakla son bulmaktadır; saçak hattı, Gülhane Meydanı'na bakan doğu cephesinin orta kesiminde "S" biçimi bir kıvrılma ile yükseltilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sedad Hakkı Eldem, *Köşkler ve Kasırlar*, İstanbul 1973, II, 399-402; a.mif. – Feridun Akozan, *Topkapı Sarayı: Bir Mimari Araştırma*, İstanbul 1982, IV, 14; M. Baha Tanman, "Gülhane Kasrı", *DBİst.A*, III, 438-439.

M. BAHA TANMAN

GÜLISTÂN

(گلستان)

Sa'dî-i Şîrâzî'nin
(ö. 691/1292)
ünlü Farsça eseri.

Salgurlu hânedanından Ebû Bekir b. Sa'd b. Zengî adına 656'da (1258) kaleme alınmıştır. Gerek kendi türü (makâme*) içinde gerek sanat değeri bakımından taklit edilemeyen bir eser olan *Gülistân* münâcât, na't ve yazılış sebebinin

anlatan bir önsözden sonra padişahların hal ve hareketlerini, dervişlerin ahlakını, kanaatin faziletini, susmanın faydalarını, aşk ve gençliği, güçsüzlük ve ihtiyarlığı, terbiyenin etkisini ve sohbet düzenlenmiştir. Bölümler, çok defa günlük hayatta karşılaşılan olaylar dikkate alınarak bunlardan ahlâkî ve edebî sonuçlar çıkarılabilen hikâyeler, nükteler ve beyitlerle süslenmiştir. Ancak bu hikâye ve nüktelerin her zaman bölümlerin muhtevası ile bağdaştığı söylenemez.

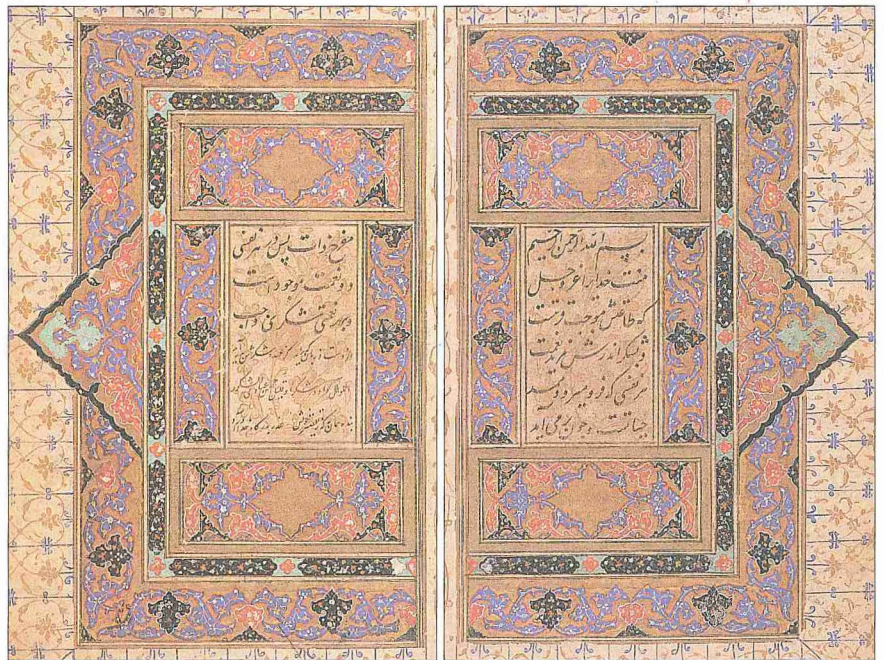
Farsça ve Arapça şiirler yanında âyet, hadis ve atasözlerine de yer verilen eserde Sa'dî, Abdullah-ı Ensârî'nin, *Maḳâmât* sahibi Hamîdî'nin, *Kelîle ve Dimne* mütercimi Eb'ül-Meâlî Nasrullah-ı Münşî'nin secili üslûbunun etkisi altında kalmakla birlikte bunları daha yumuşatarak ve bir ölçüde sadeleştirmek suretiyle kendine has bir nesir üslûbu meydana getirmiştir.

Yazıldığı tarihten itibaren büyük rağbet gören *Gülistân*'ın dünya kütüphanelerinde binlerce yazma nüshası bulunmaktadır. İlk olarak Latince tercümesiyle birlikte G. Gentius tarafından yayımlanan eserin (Amsterdam 1651), İslâm dünyasında matbaanın kurulduğu ülkelerde sayısı birkaç yüzü aşan baskıları yapılmıştır (Hânâbâ, IV, 4282-4292).

Gülistân ilk defa 793'te (1391) Seyf-i Serâyî tarafından Kıpçak Türkçesi'ne çevrilmiştir. Eserin Leiden Üniversitesi Kütüphanesi'nde (nr. 1553) bulunan tek nüshasının tıpkı basımı bir önsözle birlikte Feridun Nafiz Uzluk tarafından neşredilmiş (Ankara 1954), A. Fehmi Karamanlıoğlu, bu nüshanın tenkitli metniyle dizini 1967 yılında doçentlik tezi olarak hazırlamıştır. Karamanlıoğlu çalışmasının başında tercüme hakkında daha önce yapılan çalışmaları değerlendirmiş, eserin dil özelliklerini ise bir makale halinde yayımlamıştır ("Seyf-i Sarâyî'nin *Gülistân* Tercümesi'nin Dil Hususiyetleri", *TM*, XV [1968], s. 75-126). Bu makale daha sonra eser ve tıpkı basımıyla birlikte de neşredilmiştir (İstanbul 1978; Ankara 1989).

Gülistân'ın İsbîcâbî adlı bir kişi tarafından Çağatay Türkçesi'ne yapılan çevirisi 800 (1397-98) yılında tamamlanmıştır. Eser Mahmûd b. Kâdî-i Manyas (haz. Mustafa Özkan, bk. bibl.), Şâhidî İbrâhim Dede, Şem'î, Sûdî Bosnevî, Aysî Mehmed Efendi, Hevâ-yi Bosnevî, Şeyhülislâm Hocaâde Esad Efendi, Hasan Rızâ Efendi, Babadâğî İbrâhim Efendi, Ahmed Sâib İzzet (İstanbul 1291), Mehmed Sâid (*Mülistân*, İstanbul 1291/1874), Tayyâr (*Rehber-i Gülistân*, İstanbul 1308), Niğdeli Hakkı Eroğlu (*Gül Suyu*, Niğde

Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân*'ının ilk iki sayfası (TÜ Ktp., FY, nr. 459)

1944; haz. Azmi Bilgin — Mustafa Çiçekler, bk. bibl.), Kılıslı Rifat (7. bs., İstanbul 1958), Hikmet İlaydın (İstanbul 1946, 1974) ve Yâkub Necefzâde (İstanbul 1965) tarafından da tercüme edilmiştir. Eseri Sîrâceddin Ali Han, Velî Muhammed Ekberâbâdî ve Tâceddin Behcet Farsça olarak ayrı ayrı şerhetmişlerdir. Arapça şerh ve çevirisi ise Sürûrî, Cebrâil b. Yûsuf el-Muhallâ ve Muhammed el-Furâtî tarafından yapılmıştır. Ali Efsûs eseri *Gülîstân-ı Bâğ-ı Urdû* adıyla Urduca'ya tercüme etmiştir (Kalkûta 1802).

Gülîstân G. Gentius tarafından Latince'ye; André du Ryer (Paris 1634), d'Allegre (Paris 1704), Rahip Gaudin (Paris 1789), N. Semelet (Paris 1834), Ch. Defrémery (Paris 1858), L. Piat (Montpellier 1888) tarafından Fransızca'ya; Fredrich Ochenbach (Tübingen 1635; Hamburg 1654), Adam Olearius (Schleswig 1654), J. G. Schummel (Wittenberg ve Zerbst 1775), B. Dorm (Hamburg 1827), Philp Wolf (Stuttgart 1741) ve G. H. F. Nesselmann (Berlin 1864) tarafından Almanca'ya; Stephan Sullivan (London 1774 [seçmeler şeklinde]), F. Gladwin (Kalkûta 1806), James Dumoulin (Kalkûta 1807), James Ross (London 1823), S. Lee (London 1827), B. Eastwick (Hertfort 1852), J. T. Platts (London 1873), E. H. Whinfield (London 1880), Edwin Arnold (London, New York 1899), R. H. Hyatt (London 1907), C. Hampton (London 1913), A. J. Arberry (London 1945 [sadece iki bölümü]) tarafından İngilizce'ye; Gh. de Vincentus (Napoli 1873 [kısmen]) ve J. Pizzi (Lancianu 1917) tarafından İtalyanca'ya; J. V. Diusberg (Amsterdam 1654) ve W. Bilderdijk (Rotterdam 1828) tarafından Felemenkçe'ye; A. Kazimirski Biberstein (Paris 1876) ve Otvinnowski (Varşova 1879) tarafından Lehçe'ye; Evgenii Eduardoviç Berthels tarafından Rusça'ya (Berlin 1922 [seçmeler şeklinde]) tercüme edilmiştir (Batı dillerine yapılan diğer tercüme için bk. Abdülgafûr Revân-ı Ferhâdî, II, 175-196).

Gülîstân sadece tercüme ve şerhdilmekle kalmamış, ayrıca birçok taklidi yazılmıştır. Muînüddîn-i Cüveynî'nin *Nigârîstân*, Câmî'nin *Bahâristân*, Mecdî Hâfî'nin *Ravza-i Huld*, Kemalpaşazâde'nin *Nigârîstân*, Kânî'nin *Perîşân*, Sâilî'nin *Ravzatü'l-ahbâb*, Ahmed Şîrâzî Vekâr'ın *Encümen-i Dâniş*, Molla Tarzî'nin *Ma'denü'l-cevâhir*, Hargopal Münşî'nin *Sünbülîstân* ve Mehmed Fevzî Efendî'nin *Bülbülîstân* adlı eserleri bunlar arasında sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sa'dî-i Şîrâzî, *Gülîstân* (nşr. Abdülazim Kamîl-i Gerekânî), Tahran 1310 hş., nâşirin önsözü; a.e. (nşr. M. Hüseyin-i Furûgî), Tahran 1323 hş., nâşirin önsözü; a.e. (nşr. Halil Hatîb-i Rehber), Tahran, ts., nâşirin önsözü; a.e. (trc. Mahmûd b. Kâdî-i Manyas, haz. Mustafa Özkan), Ankara 1993, "Giriş", s. 1-17; a.e. (trc. Hakkı Eroğlu, haz. Azmi Bilgin — Mustafa Çiçekler), İstanbul 1996, hazırlayanların girişi, s. 15-25; Seyf-i Serâyî, *Gülîstân Tercümesi* (haz. A. Fehmi Karamanlioğlu), Ankara 1989, "Önsöz", XV-XXIII; Browne, *LHP*, II, 530, 531, 536; Hikmet İlaydın, *Sa'dî: Hayatı, Sanatı, Eserleri*, İstanbul 1954, s. 10-12; Kerim-i Kişâverz, *Hezâr Şâl Neşr-i Fârsî*, Tahran 1345 hş., III, 882-884; Rypka, *HIL*, s. 250, 251, 253; Muhammed-i Hazâilî, *Şerh-i Gülîstân* [baskı yeri yok], 1348 hş. (Sâzmân-ı İntişârât-ı Câvidân), s. 61-74; Zehrâ-yı Hânlerî, *Ferheng-i Edebiyyât-ı Fârsî* [baskı yeri yok], 1348 hş., s. 423-424; Hânâbâ, *Fihrist*, IV, 4282-4292; Abdülgafûr Revân-ı Ferhâdî, "Se Karn u Nîm Sa'dî Şînâsi der Garb ez Rûy-i Tercümehâ-yı Gülîstân u Bostân", *Zikr-i Cemîl-i Sa'dî*, Tahran 1364 hş., II, 175-196; Tahsin Yazıcı, "Ehemmiyyet-i Âşâr-ı Sa'dî der İmparâtûrî-yi 'Osmânî ve Devrân-ı Cumhûriyyet-i Türkiyye", a.e., III, 317-328; Gulâmâlî Haddâd-ı Âdil, "Muşkâyesey-yi Meyân-ı Gülîstân ve Ahlâk-ı Nâsirî der Şive-i Âmûzeş-i Feđâ'il-i Ahlâkî", a.e., III, 405-415; M. Nazif Şahinoğlu, *Sa'dî-yi Şîrâzî ve İbn Teymîye'de Fert ve Cemiyet İlişkileri*, İstanbul 1991; Ali Deştî, "Sa'dî eş-Şîrâzî hâkimu Şîrâz ve şâ'irü'l-insâniyye", *ed-Dirâsâtü'l-edebiyât*, V/1, Beyrut 1342/1963, s. 18-21; Tahsin Yazıcı, "Sa'dî", *İA*, X, 38-39; "Sa'dî-yi Şîrâzî", *DMF*, II, 2408.

TAHSİN YAZICI

GÜLİZAR

(گلدزار)

Türk müsikisinde bir makam.

Hüseyinî makamı ile yakınlığı sebebiyle "hüseyinî gülizar" adıyla da anılan bu makam basit ve bileşik (mürekkeb) olmak üzere iki çeşittir.

1. Basit Gülizar Makamı. Hüseyinî ve muhayyer makamları arasında, bazı özellikleriyle hüseyinî, bazıları ile de muhayyer makamlarına benzeyen, ancak onlardan ayrılan yönleri de bulunan bir makamdır. Dizisi hüseyinî makamı dizisinin inici şeklinden ibarettir. Dolayısıyla düğâh perdesi üzerinde bir hüseyinî beşlisi,

hüseyinî perdesinde bir uşşak dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir. Makamın genişlemesi, muhayyer makamında olduğu gibi, durak perdesi üzerinde bulunan hüseyinî beşlisinin tiz durak muhayyer perdesine simetrik olarak göçürülmesiyle yapılır.

Basit gülizar makamı, hüseyinî makamının inici şekli olması sebebiyle seyir bakımından hüseyinî makamından ayrılır. İnci makamlardan olduğu için muhayyer makamına benzerse de güçlü perdesi bakımından muhayyerdan ayrılır. Muhayyer makamının birinci mertebe güçlü olarak muhayyer perdesini kullanmasına karşılık basit gülizar makamının güçlüsü, hüseyinî makamında olduğu gibi üzerinde uşşak çeşniyle yarım karar yapılan hüseyinî perdesidir. Ayrıca basit gülizar makamı muhayyer makamındaki gibi tiz perdelerde çok gezinmez ve muhayyer perdesinde belirgin duruşlar yapmaz. En çok tiz çârgâha kadar çıkmasına rağmen bu civarda da fazla seyretmez.

Nota yazımında donanımına hüseyinî ve muhayyer makamları gibi si koma bemoölü ve fa bakiye diyezi yazılır. Gereklî değişiklikler eser içinde gösterilir. Yedeni rast, durağı düğâh perdesidir. Basit gülizar makamında hüseyinî makamının asma karar perdeleri aynen kullanılır. Bu perdeler ve üzerinde yapılan asma kararlar şunlardır: İniş cazibesiyile eviç yerine acem perdesinin kullanılması sonucu hüseyinî perdesinde kürdüli asma kararlar yapılabilir. Diğer asma kararlar ise nevâ perdesinde rastlı veya büselikli, çârgâh perdesinde çârgâhlı, segâhta segâh veya ferahnâklî ve rast perdesine düşüldüğünde bu perde üzerinde yapılan rastlı asma kararlardır.

Makamın pastoral yapısı halk müsikisinde de çokça kullanılmasına sebep olmuştur. Bu makama örnek olarak Tanbûrî İsak'ın saz semâisi, Refik Fersan'ın aksak usulünde, "Sevdiğim giymiş boyunca kareler" mısraı ile başlayan şarkısı, halk müsikisinde de, "Gene bugün yaralandım" (Erzurum) mısraı ile başlayan uzun hava ve, "Melek Hanım has bah-

Muhayyerde simetrik hüseyinî beşlisi | Hüseyinîde uşşak dörtlüsü | Yerde hüseyinî beşlisi

Basit gülizar makamı dizisi ve genişlemesi | Genişlemiş bölge | Yerde inici hüseyinî dizisi | Basit gülizar makamı seyir alanı